

UPPSALA
UNIVERSITET

forskning om NR 2/2018 funktionshinder pågår

Olika kultur
hindrar samverkan

Sid 4

Bildterapi effektiv
vid depression

Sid 6

Distansrehab
bra för personer
med hörapparat

Sid 8

Samarbete nyckel
för inkluderande
undervisning

Sid 2

Stöd och samarbete nycklar för inkluderande undervisning

**Lärare vill undervisa så alla elever kan lära sig.
Men lärare vet inte alltid hur de ska göra.
Lärare behöver stöd från andra lärare och rektorn
för att verkligen kunna hjälpa alla elever.**

Lärare tycker att det är viktigt att arbeta inkluderande, och de är ofta bra på det trots att de kan vara osäkra. Men de skulle ändå behöva bättre möjligheter, mer hjälp och tydligare stöd. Det konstaterar specialpedagogen och universitetsadjunkten Elaine Kotte i sin avhandling *Inkluderande undervisning – Lärares uppfattningar om lektionsplanering och lektionsarbete utifrån ett elevinkluderande perspektiv*. Elaine Kotte lade i december 2017 fram sin avhandling vid dåvarande Malmö högskola, nuvarande Malmö universitet.

Svårt att anpassa själva undervisningen

Elaine Kotte har jobbat många år som specialpedagog för alla årskurser. Det var i detta arbete fröet till hennes avhandlingsarbete föddes.

– Jag fick i uppdrag att arbeta en stor del av min undervisningstid med två elever, som egentligen var inskrivna i en språkklass i särskolan. Men de fick inte plats där. Så de fick gå i en vanlig klass, där de var vad som kallades elevintegrerade i klassen.

Hon insåg att hon behövde lägga om sitt sätt att arbeta för att det skulle passa dessa elever och deras förutsättningar.

– Det hade varit en märklig situation att jag ensam skulle undervisa dem större delen av deras skoltid, och jag hade inte heller kompetensen att undervisa i alla ämnen.

Därför började hon försöka arbeta närmare de andra lärarna i arbetslagen.

– Det tog lite tid att få det att fungera, eftersom lärarna också var ovana med

det sättet att arbeta. Jag märkte att det var enklare att hjälpa lärarna att anpassa materialet för dessa elever än det var för lärarna att anpassa lektionerna efter dessa elevers förutsättningar för lärande. Och jag förstår dem. Det kan vara en svår uppgift om man inte har specialpedagogiska kunskaper.

Det frö som såddes då bar sedan frukt när Elaine Kotte fick möjlighet att delta i det nationella FoU-programmet

upplever att de inte lyckas så bra som de skulle önska, säger Elaine Kotte. Det gör i sin tur att de blir osäkra på sin förmåga och sitt sätt att arbeta.

Hon kunde se att lärarna balanserar mellan två perspektiv i sin kunskapsförmedling.

– Delvis har de ett lärarperspektiv, där de litar på sin kompetens, är nyfikna på olika sätt att undervisa, och har fokus på

”Det viktigaste är att alla känner att de avslutat sin uppgift när lektionen är slut.”

Inkluderande lärmiljöer som organiserades av det fristående forskningsinstitutet Ifous – innovation, forskning och utveckling i skola och förskola. I det projektet samverkade forskare från Malmö universitet med 12 kommuner och 31 skolor.

Lärarna vill och försöker

Elaine Kotte gjorde dels en enkätstudie där hon fick svar från 400 lärare, och dels fallstudier på tre lärarteam vid olika skolor i olika kommuner. Ett tydligt resultat från dessa studier är att lärarna uppfattar inkluderande undervisning som en viktig men svår uppgift att bedriva i klassrummet.

– De tycker att de inte räcker till för alla elever. De försöker inkludera alla, men det finns hinder som gör att de

att få eleverna att förstå det egna ansvaret för sitt lärande.

Det andra perspektivet innebar att de navigerade bland elevernas olika förutsättningar. Då differentierar de undervisningen genom att variera lektionssituationerna och undervisningsmaterialet på olika sätt.

– Det innebar att lärarna genomförde lektionsplaneringar som både tog hänsyn till enskilda elevers förutsättningar och klassens behov som helhet. För att kunna göra det måste de lära känna eleverna, deras förmågor och svårigheter.

Olika förutsättningar kan vara olika saker

Det kan innebära att lektionen har en gemensam grund för alla elever, att innehållet är detsamma. Men elever med olika förutsättningar kanske får lösa en

Foto: Stockphoto

Lärare behöver stöd för att kunna bedriva en undervisning som inkluderar alla elever så bra som möjligt. Lärarna behöver samarbeta med varandra, och de måste ges möjligheter av skolledningen att diskutera sin undervisning med varandra. Det är även viktigt att ta tillvara specialpedagogers kompetens i klassrummet. Det visar Elaine Kottes forskning.

uppgift på olika sätt eller kanske redovisa den på olika sätt.

– Det viktigaste är att alla känner att de avslutat sin uppgift när lektionen är slut. De ska känna sig nöjda, oavsett förmåga, känna att de gjort något meningsfullt, att de lärt sig något. Man inkluderas genom att man lär sig tillsammans, även om inte alla lär sig lika mycket. Men den variationen finns ju egentligen mellan alla elever.

I detta är det också väldigt viktigt att uppmärksamma alla elever, säger Elaine Kotte. De ska alla förstå sin egen progression. Var är jag nu? Vad kan jag bli bättre på? Vad är mina mål?

Olika förutsättningar för elever kan betyda olika saker. Det behöver inte vara elever med funktionsnedsättningar eller neuropsykiatriska diagnoser.

– En lärare sa att det kan vara många elever som inte har så mycket studietradition med sig hemifrån. Då får man jobba mycket med att DU är en i gruppen, och att det DU gör bidrar till gruppens gemensamma utveckling. Ni är varandras arbetsmiljö. Kunskap är viktigt här inne. Om du är i tid så är det bra för alla.

Det är ett sätt att försöka få eleverna att förstå att de är viktiga i klassen.

Lärarna behöver stödjande strukturer – uppifrån och från sidan

För att kunna arbeta mer inkluderande behöver lärarna stöd av skolledningen, så att de exempelvis får schemalagd tid för att kunna prata, planera och samarbeta kring själva lektionsarbetet.

– Den tid de har idag är inte alltid tillräcklig, och den kan ofta gå till sånt som att informera och att lösa akuta problemsituationer.

De kan också behöva stöd från specialpedagoger.

– Absolut. Men lärarna är inte rädda att själva arbeta med elever med särskilda behov av stöd. De vill verkligen känna att de är en lärare för alla elever, både de självständiga och de elever som behöver särskilt stöd.

Ibland behöver de stöd i form av material eller teknik. Elaine Kotte berättar om en elev med dyslexi, där läraren tvingades konstatera att ”trots dyslexidiagnos har jag inte kunnat ge betyg p.g.a. utebliven

skrivprocess”. Men så lyckades läraren fixa en iPad till eleven, och kunde en tid senare skriva: ”Eleven har fått den nya minidatorn och ett mirakel har skett. Jag kan nu formativt bedöma vad han klarar av.”

Inkludering måste också diskuteras på hela skolan, så alla är överens om vad begreppet innebär, och vad det för med sig för just deras roll på skolan, säger hon.

– Vad betyder inkludering för eleven, för läraren, för skolsystemen, för skolledaren? Varje skola kan nog hitta sin egen väg. Men man måste vara överens på hela skolan, skapa en kultur på skolan. Det här är ett sätt vi jobbar på. Det är skolutveckling.

Foto: Helena Smitt, Malmö universitet.

Du når Elaine Kotte på elaine.kotte@mau.se. Du kan ladda ner avhandlingen på muep.mau.se.

Välfärdsorganisationerna har alla som syfte att hjälpa människor som på olika sätt har det svårt. Men organisationernas olika kulturer och olika språk sätter ofta käppar i hjulet när de ska samverka för att ge bästa stöd. Detta uppmärksammas väldigt sällan, menar Jens Ineland. Organisationerna försöker ofta lösa de problem kulturskillnaderna orsakar med exempelvis kompetensutvecklingsinsatser, medan organisationens särart kan bli en blind fläck.

Välfärdsorganisationernas olika kulturer kan förhindra effektiv samverkan

Det kan vara svårt för personer som jobbar i olika organisationer att samarbeta. Det borde de som jobbar i olika organisationer tänka mer på. Då kan det bli bättre för människor som behöver hjälp.

Sverige har en omfattande lagstiftning kring hur samhället ska stödja personer med funktionsnedsättningar. Det jobbar ett mycket stort antal professionella i de offentliga organisationer som på ett eller annat sätt möter dessa personer. Såväl socialtjänsten som vården och skolan är centrala aktörer. Men de är också skilda från varandra av organisatoriska vallgravar, och de professionella inom de tre organisationstyperna ser ofta på personer med funktionsnedsättningar på olika sätt och har olika vokabulärer för att prata om dem. Eftersom lagar, policys och intentioner är relativt allmänt hållna och tolkningsbara, har ledare och professioner relativt stort handlingsutrymme att besluta om hur de ska tolkas och genomföras.

Individer i organisationer ska förverkliga lagarnas intentioner

Detta påverkar givetvis hur de bemöter personer med funktionsnedsättning. Men hur? Vad får dessa olika organisatoriskt knutna förhållningsätt för konsekvenser för de personer med funktionsnedsättning de möter? Detta studerar Jens Ineland, Umeå universitet, tillsammans med kollegor, inom projektet ORGID – Organisationsintresse och utvecklingsstörning: Om policy, ledarskap och organisering av stödsatser för personer med utvecklingsstörning i skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård.

– Lagar och förordningar är viktiga styrinstrument för välfungerande verksamhet. Men dessa ska samtidigt väga samman många olika intressen. Därför

blir det inte alltid som man planerat i vardagliga möten med klienter och brukare. Centrala begrepp och idéer ska implementeras av välfärdsarbetare och deras sätt att tolka och skapa mening runt sådana begrepp påverkar hur resultatet faktiskt blir. Därför är de en viktig grupp att studera. Inte minst eftersom de i sitt yrkesutövande måste förhålla sig till enskilda klienters självbestämmande och integritet, professionella värderingar och kunskaper och institutionella ramar.

Organisationen kan bli en blind fläck

Vanligtvis har de som jobbar inom funktionshinderområdet en stor önskan att jobba med människor, och är väldigt engagerade i sina jobb och i de människor

Foto: iStockphoto

de möter, säger Jens Ineland. Däremot kan de organisatoriska villkoren för sådana möten bli en blind fläck, menar han.

– Det är åtminstone min ganska tydliga erfarenhet. Även om man jobbar med människor så är man en del av en organisation, som på olika sätt påverkar det professionella handlingsutrymmet. Organisationerna pratar även olika språk. De benämner målgruppen olika. Är målgruppen elever i behov av stöd? Brukare? Patienter? Samma individ etiketteras på tre helt olika sätt, beroende på inom vilken organisation mötet med välfärden sker.

Det pekar också på en skillnad i förhållningssätt, menar Jens Ineland.

– Genom att lyssna på sättet att resonera är det möjligt att också förstå vilken av världarna de jobbar i. De har olika mål, det finns skilda uppfattningar om vad som är lämpligt eller vad man bör sträva efter att uppnå, såväl på ledarskapsnivå som på operativ nivå. Vi vill öka medvetenheten om att mötet med människor är väldigt inbäddat i organisationen och dess särskilda logik.

Olika professioner socialiseras in i olika synsätt

Dessa logiker påverkar möjligheterna till samverkan mellan professionerna på funktionshinderområdet.

– Samverkan betraktas idag, mer än förut, som en förutsättning för att möta människors komplexa behov. De flesta ställer sig bakom idén om att samordna och samverka. Men när exempelvis socialtjänsten ska samverka med skolan kan det uppstå utmaningar. Verksamheterna regleras av olika lagstiftningar, professioner pratar inte samma språk, har inte samma utbildningsbakgrund och har där-

för inte sällan olika uppfattningar om vad man ska uppnå och hur man ska nå dit.

Så är det även med skolan och vården, eller vården och socialtjänsten. Det är därför en generell utmaning hur man ska överbrygga de kulturella och strukturella skillnader mellan de olika organisatoriska sammanhangen, säger han.

– En nödvändig förutsättning är att bli medveten om att de här skillnaderna finns och hur man kan hantera det. Det finns en tendens att när det brister i sam-

sätt ses som omoderna, irrelevanta och felaktiga på olika sätt. De blir styrda bara genom att verka i det sammanhanget.

Fyller en lucka

ORGID fyller en lucka i kunskapsinsamlingen på detta område, menar Jens Ineland.

– För de personer med funktionsnedsättning som behöver stöd och hjälp är välfärdsorganisationer och dess profes-

”En nödvändig förutsättning är att bli medveten om att de här skillnaderna finns och hur man kan hantera det.”

sioner viktiga aktörer. Det forskas inte så mycket på organisationskopplingar och organisationsanalyser, och funktionshinderfrågor kopplat till organisation och policy. Forskningen domineras också av kvalitativa studier. Men för att föra forskningen framåt måste man komplettera med longitudinella studier och kvantitativa analyser. Det är det vi försöker göra.

ordningen eller bemötandet så hamnar professioner i skottgluggen.

De får inte sällan oförtjänt kritik för missförhållanden, säger Jens Ineland.

– Personalutbildningar och kurser i bemötandets etik signalerar handlingskraft att höja kvaliteten i verksamheten. Risken är att man behandlar symptomen enbart, eftersom de organisatoriska frågorna hamnar utanför diskussionen. Sättet att tänka och handla i en organisation speglar den rådande kulturen om rätt och fel, lämpligt och olämpligt och vad man ska eller bör sträva efter att åstadkomma i arbetet.

Sådana förhållningssätt formas tidigt, menar Jens Ineland.

– Man socialiseras in i en kultur redan på utbildningen. Det finns starka normativa krav på hur de ska tänka. Andra

sioner viktiga aktörer. Det forskas inte så mycket på organisationskopplingar och organisationsanalyser, och funktionshinderfrågor kopplat till organisation och policy. Forskningen domineras också av kvalitativa studier. Men för att föra forskningen framåt måste man komplettera med longitudinella studier och kvantitativa analyser. Det är det vi försöker göra.

Foto: Ulrika Sahlen

Du når Jens Ineland på jens.ineland@umu.se.

Bildterapi effektiv vid depression

Bildterapi kan hjälpa personer som är deprimerade. I bildterapi får personer måla vad de känner. En terapeut hjälper personen förstå vad bilderna visar för känslor.

Bildterapi mot depression är numera en relativt ovanlig behandlingsmetod. Men den legitimerade arbetsterapeuten och bildterapeuten Christina Blomdahl har visat att det kan vara en effektiv metod för att behandla svår och medelsvår depression. I arbetet med sin avhandling har hon låtit 43 patienter med svår eller medelsvår depression genomgå en manualbaserad bildterapi som hon själv utvecklat. Flertalet av deltagarna var så påverkade av sin depression att de inte kunde arbeta. Kontrollgruppen bestod av 36 personer med samma sjukdomstillstånd. Efter tio

timslånga behandlingar hade patienterna förbättrats avsevärt. De såg tydliga förbättringar i vardagen, och vissa kunde även gå tillbaka till sitt arbete.

Christina Blomdahls avhandling heter *Painting from Within – Developing and Evaluating a Manual-based Art therapy for Patients with Depression*, och hon lade fram den i oktober 2017 vid institutionen för vårdvetenskap och hälsa, Sahlgrenska akademien. Christina Blomdahl arbetar som utvecklingsledare vid psykiatriska kliniken, Södra Älvsborgs sjukhus i Borås.

Målar kring ett tema

Personer som mår dåligt kan ha svårt att använda sig av ord. Då kan det vara ett bra alternativ att istället skapa bilder för att förmedla sina känslor och beskriva sin inre verklighet. Att göra bilder av sina känslor kan komplettera orden. De gör det också lättare att prata om känslor som man tidigare haft svårt att sätta ord på.

Bildterapin är individuell, det vill säga terapeuten möter en deltagare vid varje tillfälle. Det program som Christina Blomdahl genomförde bestod av tio träffar med varje patient. Varje session

Foto: Christina Blomdahl

Deltagaren får måla fritt utifrån teman hen fått från bildterapeuten. Sedan guidar terapeuten deltagaren i tolkningen av bilderna och sätter in detta i ett terapeutiskt sammanhang. Christina Blomdahl har visat att metoden kan vara ett bra alternativ att erbjuda personer som lider av depression, något som den klinik hon jobbar på är i full färd att göra.

inleddes med en kort avstämning och avslappningsövning. Därefter fick patienten ett tema att måla en bild kring. Patienten målar helt fritt, och det finns inga krav, förväntningar eller riktlinjer på vad hen ska måla, förutom det tema som deltagaren har att förhålla sig till.

– Det är inte ett slumpmässigt skapande, utan de får uppgifter att tänka kring som är betydelsefulla i sammanhanget, säger Christina Blomdahl.

Ett exempel på ett tema är ”gör en bild av dig själv såsom du har det i ditt liv just nu”. Ett annat är att göra ett känslöklotter, där terapeuten läser upp olika känslord som patienten klottrar kring, och sedan väljer terapeuten ut ett eller två som patienten fördjupar sig i, och får göra en ny bild till kring. Ett tredje exempel är olika roller eller relationer patienten kan ha – jag själv i min familj, med närstående, med kamrater.

Skapandet startar en inre dialog

När patienten målar så går terapeuten undan, men är närvarande och tillgänglig i rummet. När patienten målat färdigt pratar de om vad bilden betyder för patienten.

– När deltagaren skapar bilder så startar en inre dialog, deltagaren för ett samtal med sig själv. Sen är det terapeutens uppgift att förtydliga och lyfta upp vad denna dialog innebär för personen.

Ibland målar de sig själva. Ibland bilder där de inte är med. Det finns inget rätt eller fel.

– Det är helt individuellt vad patienterna målar. Ingens bilder är någon annans lik. De målar sitt inre, ger uttryck för något som finns på insidan. I vanlig konst tittar man ut, och målar ofta av något på utsidan. Här tittar patienten inåt och försöker fästa de bilder, tankar och föreställningar man har på pappret.

En väsentlig del av Christina Blomdahls avhandlingsarbete bestod i att ta fram en manual för behandlingen. Den består av ett program med tio terapitillfällen.

– I manualen finns färdiga övningar med olika teman.

I manualen står det också en del om det terapeutiska förhållningssättet, öppenhet och målsättningen med varje session.

– Det är väldigt tydliga ramar för vad som ska hända vid varje tillfälle. Sedan kommer patienternas individuella svar på det att styra varje session.

Patienterna blev bättre fortare

Christina Blomdahls studie var en randomiserad kontrollerad studie. Hon lät 43 patienter med svår eller medelsvår depression gå igenom bildterapiprogrammet, och parallellt med det fanns en kontrollgrupp på 36 personer med

halva tiden fick hen en aha-upplevelse och började tänka på sig själv på ett annat sätt. För en del personer finns det en tröskel att komma över för att ta till sig bildterapi.

Bildterapi ett alternativ

Men så är det med alla terapiformer, konstaterar hon.

– Jag ser det här som en möjlighet att erbjuda ytterligare en terapiform parallellt med de som redan är etablerade. Kan vi erbjuda fler terapiformer ökar det rimligen sannolikheten för patienter att hitta den form som passar just dem bäst.

”Här tittar patienten inåt och försöker fästa de bilder, tankar och föreställningar man har på pappret.”

samma sjukdomstillstånd. Båda grupperna fick dessutom olika kombinationer av medicinering, kognitiv beteendeterapi, psykodynamisk terapi och fysisk terapi.

– Vi kunde konstatera att patienterna i bildgruppen blev signifikant bättre jämfört med de i kontrollgruppen, och att effekten fanns kvar efter sex månader. När det gäller just känslan av depression kommer kontrollgruppen ifatt vid sex månader, men bildterapigruppen har i mindre utsträckning självmordstankar och återgår i arbete i betydligt högre grad. Det beror sannolikt på att de blir bättre tidigare, så de får ett försprång, säger hon.

Men hon konstaterar också att resultaten varierar från patient till patient.

– En del tyckte det var fantastiskt. Sen finns hela skalan nedåt, till de som är tveksamma och de som inte fick ut någonting av det. Den inre dialogen måste kännas riktig. Får patienten inte igång den, fastnar på att välja färger eller fastnar i prestationskrav kring kvaliteten på bilden så fungerar det inte lika bra. Ibland tar det ett tag innan något händer.

En av de jag intervjuade sa att efter

Nu hoppas hon att bildterapi ska kunna erbjudas som alternativ på fler kliniker.

– Går man tillbaka i tiden så var bildterapi en accepterad behandling. Men det har inte funnits någon forskning, och eftersom det saknats evidens har bildterapi hamnat i skymundan. Men nu har vi visat att det har effekt.

Hon berättar att hon har ett uppdrag att införa bildterapi på den klinik hon arbetar på. Bland annat ska hon hålla i en kurs för att sprida sina kunskaper. Hon hoppas också att fler ska forska på området.

– Vi har en tanke om att gå vidare med personer som har andra diagnoser. Bland annat hoppas vi kunna starta en pilotstudie för barn och unga inom barn- och ungdomspsykiatri hösten 2018.

Foto: Pernilla Lundgren,
Södra Älvsborgs sjukhus

Du når Christina Blomdahl på christina.blomdahl@vgregion.se. Du kan ladda ner avhandlingen på gupea.ub.gu.se.

Rehabilitering på distans bra komplement

Det kan vara svårt för en person att lära sig använda en hörapparat. En forskare har utvecklat ett nytt sätt att hjälpa personer att använda sina hörapparater.

En hörapparat kan vara ett väldigt värdefullt verktyg för den som får svagare hörsel. Men det är långt ifrån så enkelt att den som får en hörapparat hör normalt igen.

– Jag har jobbat som audionom sedan 2002 och har stött på många patienter som kommit tillbaka till kliniken, säger

Ett beteende som gynnar hörandet

Milijana Malmberg utvärderade dels effekterna av att använda det kompletterande rehabiliteringsprogrammet inom den kliniska verksamheten, och dels undersökte hon via intervjuer hur

”Att kunna delta i ett program på distans gör också kanske att fler deltar.”

legitimerade audionomen Milijana Malmberg. De har konstaterat att den inte gav den nytta de hoppades, de upplever fortfarande att de isolerar sig i sociala miljöer och undviker dem. Jag började undra om det går att göra något för att bemöta den här gruppen på ett annat sätt, så de får mer nytta av sin hörapparat.

Milijana Malmberg lade i juni 2017 fram sin avhandling vid Sahlgrenska akademien, institutionen för neurovetenskap och fysiologi. Avhandlingen heter *Aural rehabilitation programs for hearing aid users – Evaluating and clinically applying educational programs, supported via telephone and/or the internet and professionally guided by an audiologist*. Där utvärderade hon effekterna av ett kompletterande rehabiliteringsprogram på distans, via brev eller internet. Resultaten visade att det hade bra effekt, och Milijana Malmberg hoppas nu att det ska användas av fler kliniker.

deltagarna upplevde programmet.

Under projektet fick deltagarna information att läsa och praktiska övningar att utföra i sin egen miljö. Under de senare studierna hade de även tillgång till en webbplats med ett diskussionsforum, där de kunde diskutera och utbyta erfarenheter. Forskarna gav dem varje vecka ett ämne att diskutera kring.

I programmet ingick att öva på strategier för att förbättra individens upplevelse. Där fick patienterna tänka sig in i en situation, och hur de kunde agera där. Det kunde exempelvis vara att de befinner sig i ett rum, fönstret är kanske öppet och det är en trafikerad gata utanför. TV:n kanske är på.

– En strategi kan vara att dämpa de störande ljudkällorna, genom att stänga fönstret och fråga om det går att dra ner volymen på TV:n och förklara varför. En annan strategi kan vara att be din samtalspartner att följa med till andra sidan rummet, och förklara att du hör mycket mer av vad som sägs då.

Viktigt få insikt om beteenden

Efter testperiodens slut kontaktade hon deltagarna som fick utvärdera hur de tyckte programmet fungerat. Resultaten visade att den typen av program kan ha bra resultat.

– Men vi fick också en bild av vilken grupp som verkar vara mest intresserad av den här typen av program – de som har använt hörapparat i 6–7 år. Det är ganska länge. Så många upplever problem länge trots att de fått stöd för att anpassa sig till sitt hjälpmedel när de fick det.

Resultaten av projektet är lovande. Patienterna började använda fler strategier i sin vardag som underlättade deras kommunikation. De tränas också i problemlösning kring sin hörselnedsättning.

Att kunna delta i ett program på distans gör också kanske att fler deltar, säger hon.

– Distansprogram är ett alternativ som ökar tillgängligheten och kan ge patienterna mer makt över sin rehabilitering.

Västra Götalandsregionen ska nu införa detta i den kliniska verksamheten och erbjuda programmet till så många som möjligt. Hon hoppas att det även får fäste i övriga landet.

Foto: Björn Lestell

Du når Milijana Malmberg på milijana.lundberg.malmberg@vgregion.se. Du kan ladda ner avhandlingen på gupea.ub.gu.se.

Hallå där!

Den första januari startades en forskarskola i specialpedagogik. Forskarskolan drivs som ett samarbete mellan Stockholms universitet, Karolinska Institutet, Jönköping University och Linköpings universitet. Jenny Wilder är docent i specialpedagogik vid Stockholms universitet och forskningskoordinator för skolan.

Hur gick det till när forskarskolan startade?

Det var Vetenskapsrådet som utlyste medel, och vi tyckte det var en jätteinträsant utlysning. Den handlade om en forskarskola med inriktning mot tidiga insatser i lärandemiljöer i förskola och under de första skolåren. Den ska ta fram kunskap om de särskilda behov yngre barn har, och om hur man kan göra bra specialpedagogiska anpassningar. Det har aldrig funnits en sådan forskarskola tidigare. Finansiärerna har inte prioriterat detta. Det är ett gyllene tillfälle att lyfta fram specialpedagogik som forskningsområde, och att utveckla forskningen i en riktning som inte gjorts så mycket i Sverige. Vi ska fokusera på tidiga insatser, med interventionsstudier, och ta fram evidensbaserade metoder för hur vi kan stödja barn med särskilda behov. Det har gjorts en hel del klassnära forskning. Men just att genomföra en åtgärd och sedan utvärdera vad det får för effekter, faktiska resultat över längre tid, det har det varit ont om. Specialpedagogiska institutionen vid Stockholms universitet hade redan

påbörjat en del sådan forskning, så det passade väldigt bra att vi är värduниверситет samt koordinerar.

Vad är det som är speciellt med forskarskolan?

Vi har nu möjligheten att bygga upp en infrastruktur för forskarutbildning på området. Medlen forskningsskolan får kommer att gå till att utveckla bra kurser om interventionsforskning och specialpedagogik, utbilda bra handledare, utveckla samarbeten mellan lärosäten, stötta projekt och doktorander på ett helt annat sätt än tidigare, och det ger nya möjligheter att samla kompetens. Vi har en möjlighet att bygga nätverk, och har bland annat bra kontakter med excellenta forskare i USA och Storbritannien som stöttar oss, och även kontakter med andra internationella forskare som finns i Sverige och kan stötta oss. Vi vill ha in ett internationellt perspektiv i kurserna och kunna skicka doktorander på kurser internationellt. Det ger också bra synergieffekter av att det är så många lärosäten som samarbetar.

Vad hoppas ni uppnå?

Vi hoppas givetvis att vi på sikt ska kunna erbjuda mer effektiva insatser på det här området. Vi hoppas också att en effekt ska bli att det kommer finnas fler forskare som har kunskaper om den här typen av forskning, att det leder till mer longitudinell forskning och fler interventionsstudier i specialpedagogik.

Vad händer nu?

Vi startade i januari 2018. Den första kursen blir höstterminen 2018, sen blir det en ny kurs varje termin, totalt 6 kurser. Vi har snart rekryterat åtta doktorander, och de första kan disputeras 2022. De projekt vi ser är väldigt kreativa och spännande, och de kommer att vara verksamhetsnära, de är spridda över landet och över många ämnen. Kurserna är öppna för alla forskarstuderande, så välkommen med anmälan!

Du hittar forskarskolan på www.specped.su.se/forskarskola
Du når Jenny Wilder på jenny.wilder@specped.su.se.

↓ ANNONS

Stiftelsen Sävstaholm

Stiftelsen Sävstaholm stödjer forsknings- och utvecklingsprojekt kring barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Bidrag ges till vetenskaplig forskning som är nyskapande och bedrivs med hög kvalitet samt till utvecklingsarbete som kan komma denna grupp till godo.

Ansökan om projektbidrag ska vara stiftelsen tillhanda senast den 1 september 2018. Observera att ansökningshandlingarna ska inges i 10 exemplar (1 original och 9 kopior). Information och ansökningsblankett kan laddas ner från stiftelsens hemsida eller beställas från stiftelsens kansli.

Stiftelsen Sävstaholm
Bangårdsgatan 13, 3tr, 753 20 Uppsala
tfn: 018 – 10 33 20
mail: stiftelsen.savstaholm@telia.com
webb: www.stiftelsensavstaholm.se

Avhandling

Att förebygga psykisk ohälsa i skolan

Ångest och depression är vanligt bland barn och ungdomar. Dessa tillstånd medför individuellt lidande, risk för psykisk ohälsa i framtiden och höga samhällskostnader. Det är få barn med ångest och depression som identifieras och får professionell hjälp. Ett sätt att minska förekomsten av dessa tillstånd är att skolan arbetar med att minska inverkan av riskfaktorer och med att stärka sådant som kan skydda. I sin avhandling vid institutionen för psykologi, Uppsala universitet har Johan Åhlén studerat hur ett manualbaserat program fungerar när det används av lärare i skolan. Att ett program är manualbaserat innebär att läraren följer en manual och utifrån den genomför uppgifter och övningar i klassen för att

förhindra ångest och depression hos skolbarn.

Avhandlingen omfattar fyra delstudier, där alla utom en studerade ett etablerat internationellt manualbaserat program, där skolor i Stockholm deltog. I studierna deltog inte bara barn som visade tecken på problem, utan alla barn i de medverkande skolorna som var i relevanta åldrar. Studien visade egentligen inga effekter av programmet på kort sikt, med undantag för barn som hade större svårigheter och där lärarna deltog i handledning. I en annan studie gjordes en uppföljning av samma barn efter tre år. Den visade inga långtidseffekter och också att de effekter de sett på kort sikt inte kvarstod. Författaren menar att det inte behöver vara fel på metoden, men

att den ska genomföras av professionella eller av lärare som får mer stöd än vad som är vanligt. Det är naturligtvis också en svårighet att nå effekt när man använder en metod utvecklad för barn med tydliga problem på sådana barn som inte har problem för att de ska lära sig strategier för eventuella framtida behov. Avhandlingen innehåller också en analytisk översikt (metaanalys) av tidigare kontrollerade studier och en fördjupad analys av hur ångestsymptom hos skolbarn utvecklas.

Avhandlingen heter UNIVERSAL PREVENTION OF ANXIETY AND DEPRESSION IN SCHOOL CHILDREN. Den är skriven av Johan Åhlén och kan hämtas från www.diva-portal.org

Att må bättre med hjälp av aktiviteter i vardagen

Alltsedan de stora mentalsjukhusen stängdes i mitten av 1990-talet bor de flesta personer med psykisk funktionsnedsättning i en egen bostad. För personer med svårare psykiska funktionsnedsättningar kan det ibland vara svårt att klara till synes enkla vardagliga handlingar, som till exempel att laga frukost och att sköta sin personliga hygien. De kan alltså under vissa perioder behöva hjälp och stöd. Inom arbetsterapi finns många studier som har visat att aktiviteter av olika slag är välgörande för hälsan. Däremot finns det få undersökningar som har visat på vilket sätt arbetsterapeuter ger stöd i vardagliga aktiviteter. Detta har Marianne Boström studerat i sin avhandling vid institu-

tionen för hälsovetenskaper, Örebro universitet.

Syftet var att med hjälp av en teori om sociala handlingar beskriva hur den vardagliga handlingen utförs, och förklara varför till synes enkla handlingar kan leda till en förbättrad psykisk hälsa hos personer med svåra psykiska funktionsnedsättningar. Författaren intervjuade fyra arbetsterapeuter, och ur dessa intervjuer hämtade hon elva exempel på händelser. Dessa händelser analyserades med hjälp av George Herbert Meads teori om sociala handlingar.

Avhandlingens resultat visade att de sociala handlingarna hade blivit så svåra att genomföra att de nästan upphört, och samtidigt riskerat att förlora sin

mening. Arbetsterapeuten anpassade handlingen till personens individuella förutsättningar, så att han eller hon kunde delta på egna villkor och så att den därmed blev möjlig att utföra. Detta gav personen med en svår psykisk funktionsnedsättning möjlighet att använda sig själv i den sociala processen för att så småningom återfå sin förmåga att genomföra aktiviteter i vardagen.

Avhandlingen heter VARDAGSLIVETS AKTIVITETER. HANDLINGEN SOM TERAPEUTISKT REDSKAP VID ÅTERHÄMTNING FÖR PERSONER MED SVÅRARE PSYKISKA FUNKTIONSHINDER: EN ANALYS AV ARBETSTERAPEUTERS BERÄTTELSE MED UTGÅNGSPUNKT I GEORGE HERBERT MEADS TEORI OM SOCIAL HANDLING. Den är skriven av Marianne Boström och kan hämtas från www.diva-portal.org

Avhandling

Sämre livskvalitet hos makar till personer med stroke

Stroke är en av våra stora folksjukdomar. Många som drabbas av stroke behöver under lång tid stöd från sina anhöriga. Makar till personer som haft stroke ”mitt i livet” upplever ofta svårigheter att stödja sin partner och samtidigt klara sina andra roller i livet. Det finns kunskap om hur dessa anhörigas livskvalitet påverkas på kort sikt, men inte om hur det ser ut på lång sikt. Detta har Josefine Persson studerat i sin avhandling vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi, Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet. Syftet var att undersöka sammanboende makars hälsorelaterade livskvalitet och vilket ekonomiskt värde deras informella insatser i vård och omsorg har.

Med hjälp av en hälsoenkät har Josefine Persson kartlagt den

självupplevda livskvaliteten hos 248 sammanboende makar till strokepatienter sju år efter insjuknandet. Patienterna var 18–70 år vid insjuknandet. Resultatet har jämförts med sammanboende makar vars make/maka inte haft stroke. Resultatet visar att den hälsorelaterade livskvaliteten sju år efter insjuknandet är avsevärt sämre hos de vars make/maka drabbats av stroke. Livskvaliteten påverkas av den insjuknade partners grad av funktionsnedsättning, kognitiva svårigheter och depressiva symtom samt makarnas upplevelse av brist på eget socialt stöd. Makar till strokepatienter riskerar också en försämrad hälsa generellt.

För att beskriva och mäta den tid som makarna gav stöd till sin partner förde de tiddagbok. Resultatet visar att makar

med partner som var beroende av stöd i sin vardag gav knappt 15 timmar informellt stöd varje dag, vilket kan motsvara ett årligt värde av 250 000 kr. Makar med partner som var mer oberoende gav knappt en timme stöd per dag, vilket kan motsvara ett årligt värde av 10 000 kr, enligt författaren.

Josefin Persson konstaterar att anpassat och långsiktigt stöd till makarna kan antas förbättra deras hälsorelaterade livskvalitet, och att det är viktigt att de anhöriga får kontinuerligt stöd och inte enbart vid insjuknandet.

Avhandlingen heter **SPOUSES' LONG-TERM SUPPORT TO MIDLIFE STROKE SURVIVORS. CONSEQUENCES IN A HEALTH ECONOMIC PERSPECTIVE. Den är skriven av Josefine Persson och kan hämtas från gupea.ub.gu.se.**

Läsvärt

Att möta personer med funktionsnedsättningar i vård och omsorg

Personer med funktionsnedsättningar kan ha ett stort vård- och omsorgsbehov, och där behoven skiljer sig mycket åt mellan individerna. Ofta är det anhöriga som tillgodoser en stor del av behoven. I boken *Vård och omsorg om personer med funktionsnedsättningar* skriver Ulrika Hallberg om situationen för såväl personer med funktionsnedsättning som deras anhöriga i deras kontakt med vård och omsorg. Hon menar att forskningen

visar att många som arbetar inom vården saknar kunskap om att bemöta personer med funktionsnedsättningar och erfarenhet av att göra det. Det bidrar till att personer med funktionsnedsättning riskerar att få mindre vård och färre avancerade behandlingar än övriga befolkningen.

Boken är tänkt att fungera som underlag för förståelsen för personer med funktionsnedsättningar och anhöriga i

kontakt med vård och omsorg och för bemötandet av dessa. I kapitlet finns fallbeskrivningar och diskussionsfrågor, som kan fungera som diskussionsunderlag för gruppdiskussioner på exempelvis vårdutbildningar.

Boken heter **VÅRD OCH OMSORG OM PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING. Författare är Ulrika Hallberg. Boken kan beställas hos www.liber.se.**

POSTTIDNING B

Institutionen för folkhälso-
och vårdvetenskap
Box 564, 751 22 Uppsala

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Spar pengar och miljö, läs oss på webben!

Vill du hellre läsa FORSKNING OM FUNKTIONSHINDER PÅGÅR på webben, och därmed spara både pengar och miljö? E-posta din anmälan till cff@cff.uu.se så får du tidningen i PDF-format istället.

Kalendern

2018

JUNI

25–28 St. Louis, USA
142nd Annual Meeting AAIDD (American
Association on Intellectual and
Developmental Disabilities)
Information: aaidd.org

JULI

9–13 Belgrad, Serbien
International Federation for Theatre Research
(IFTR) World Congress 2018, Theatre and
Migration – Theatre, Nation and Identity,
Between Migration and Stasis
Information: www.iftr.org/conference

17–21 Aten, Grekland
5th IASSID Europe Congress Diversity &
Belonging: Celebrating Difference
Information: www.iassid.org/conference/

21–26 Gold Coast, Australien
International Society for Augmentative and
Alternative Communication (ISAAC)
Information: [www.isaac-online.org/english/
conference-2018](http://www.isaac-online.org/english/conference-2018)

AUGUSTI

22–24 Stockholm
13th Nordic Meeting in Neuropsychology
The Plastic Brain – Changes in Brain, Cognition
and Behavior – from basic neuroscience to
clinical applications within pediatric and adult
neuropsychology
Information: www.nordicmeeting2018.com

SEPTEMBER

19–21 Split, Kroatien
7th European Conference on Mental Health
Information: www.ecmh.eu

NOVEMBER

12–15 Houston, Texas, USA
5th World Autism Organisation
International Congress
Information: www.wao2018.com

Nästa nummer ...

... av Forskning om funktions-
hinder pågår utkommer vecka 38.

UPPSALA
UNIVERSITET

Forskning om funktionshinder pågår är utgiven av
Centrum för forskning om funktionshinder, Uppsala
universitet. Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap,
Box 564, 751 22 Uppsala.

Ansvärlig utgivare Päivi Adolfsson, tel. 018-471 64 45,
paivi.adolfsson@cff.uu.se

Redaktör Lennart Köhler, tel. 018-56 12 03,
lennart.kohler@ordvet.se • Kim Bergström, tel. 018-56
12 04, kim.bergstrom@ordvet.se • Karin Sonnander,
tel. 018-471 61 69, karin.sonnander@pubcare.uu.se

Tidningsärenden Centrum för forskning om
funktionshinder, 018-471 64 45, cff@cff.uu.se

Grafisk produktion Matador kommunikation, Uppsala.

Omslagsbild iStockphoto.

Tryck TMG Tabergs.

Tidningen ges ut fyra gånger om året.

På Centrum för forskning om funktionshinderns hemsida
kan man hitta alla tidigare nummer av tidningen:
www.cff.uu.se/Tidskrift/

ISSN 1103-1956